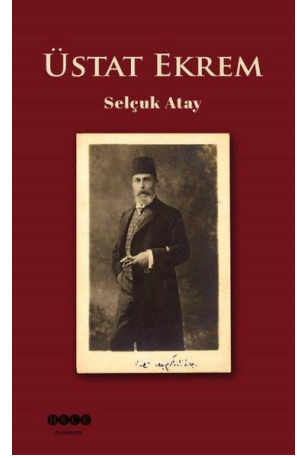

Selçuk Atay, Üstat Ekrem, Hece Yayınları, Ankara 2021, s.328, ISBN 978-605-7547-95-8 (Tanıtma)*

Osman Kamil BAŞÖREN**

Tanpınar'a göre Ekrem Bey'in sanat ve edebiyat anlayışı üç şey ile kaimdi. Fikir, hayal ve his.¹ Fikir, *Zemzeme*'nin Mukaddimelerinden *Takrizat*'a kadar nazariyat yazılarında kendini göstermektedir. Recaizâde Mahmut Ekrem'den Üstat Ekrem'e geçişin odak noktasıdır. Hayal ve his ise Ekrem Bey'in şiirlerinin toplamını oluşturmaktadır. Bir taraftan devlet kademelerinde önemli vazifelerde bulunurken diğer yandan devrin diğer edipleri gibi edebî faaliyetlerden de geri kalmamıştır. Edebî yönden zengin bir çevrede bulunan Ekrem Bey, dönemin

* Bu çalışma 10.06.2021 tarihinde dergimize gönderilmiş; 15.06.2021 tarihinde hakemlere gönderilme işlemi gerçekleştirilmiş; 25.06.2021 tarihinde hakem raporlarının değerlendirilmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir.

Çalışmaya atıf şekli; Osman Kamil Başören, Selçuk Atay, Üstat Ekrem, Hece Yayınları, Ankara 2021, s.328, ISBN 978-605-7547-95-8 (Tanıtma), *Karabük Türkoloji Dergisi*, Cilt/Sayı: III (2021), Karabük 2021, s. 85-89. ISSN 2667-7253/e-ISSN 2687-3885, DOI: 10.7596/katud.20102021.006

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, osmanbasoren34@gmail.com

¹ Ahmet Hamdi Tanpınar, Edebiyat Üzerine Makaleler, İstanbul, 2018, s.252

sanatçılarından Namık Kemal ve Abdülhak Hamid ile yakın ilişkiler kurmuş ve şairlerinden etkilenmiştir.

Selçuk Atay tarafından kaleme alınan eser, 2021 yılı Nisan ayında Hece Yayınlarından yayımlanmıştır. Dört bölümden oluşan çalışma, Ekrem Bey'in çocukluğundan başlayarak hayatını ve sanat anlayışını kapsamaktadır.

“Recaizâde Mahmut Ekrem'in Hayatı” üst başlığı taşıyan bölüm 12 alt başlık taşımaktadır:

1.1. *Tevarüs Edilen Estetik Tavrı yahut Recaizâde Ekrem Bey'in Aile Çevresi ve Çocukluğu* (s.21-26), 1.2. *Elli Yıllık Sadıkane Hizmet: Devlet Memuriyeti* (s.26-39), 1.3. *En Ağır İmtihan: Çocuklar* (s.39-48), 1.4. *Başarılı Bir Öğrenci, Disiplinli Bir Hoca: “Üstat Ekrem”* (s.48-49), 1.4.1. *Olgunlaştırıcı Bir Hamle: Ekrem'in Tercümeleleri Üzerine Namık Kemal'in Görüşleri* (s.49-53), 1.4.2. *Dost Meclisindeki Nazar: Nesteren Mütâanâmesi* (s.53-56), 1.4.3. *Üstadane Bir Tecrübe: Mekteb-i Mülkiye Muallimliği* (s.56-64), 1.4.4. *Bitmeyen Tartışmalar* (s.64-68), 1.4.4.1. *Talim-i Edebiyat ve Takdir-i Elhan Etrafında Gelişenler* (s.65-72), 1.4.4.2. *Gözyaşları Üzerine Başlayan Tartışma* (s.72-75), 1.4.4.3. *Servet-i Fünun'un Kuruluşundan Sonrakiler* (s.75-84), 1.5. *İrtihal Yahut Önden Gidenlerle Vuslat* (s.84-90).

Eserin birinci bölümü Recaizâde Mahmut Ekrem'in hayatını konu almaktadır. Kendi içerisinde 12 alt başlıktan oluşan çalışma “1.2. *Elli Yıllık Sadıkane Hizmet Devlet Memuriyeti*, 1.3. *En Ağır İmtihan: Çocuklar*” bölümleriyle Ekrem Bey'in hayatındaki önemli köşe başlarına temas etmektedir. Bölümün önemli alt başlıklarından biri çocukları ile olan kısımdır. Ekrem Bey'in ilk evladı Fatma Piraye evlendikten iki yıl sonra dünyaya gelmiş ve doğduğu gün vefat etmiştir.² Ardından doğan çocuğu Sunullah Emced evde bulunan bakıcının dikkatsizliği sonucu sakat kalmıştır. Ancak Ekrem Bey'e göre durum öyle değildir. Daha sonra oğlu Nijad dünyaya gelir ve kendisi Nijad'ı bir başka sevmektedir. Nijad çalışkan ahlaklı ve kendini geliştirmeye çalışan bir gençtir. Babası onun üzerine çok düşmektedir ve diğer evlatlarına göre ondaki yeri ayırır. Ekrem Bey çok geçmeden oğlu Nijad'ı toprağa verir. Bu ölümler onun hem hayatını hem de edebî yaşamını etkilemiş bir dönüm noktasıdır. Ekrem Bey'in “üstat” lakabının arkasında iyi bir talebelik ve Namık Kemal ile geçirdiği zamanlar vardır. Namık Kemal Ekrem Bey'in eserlerine önemli değerlendirme yazıları yazar ve Ekrem Bey'in sanat anlayışının gelişmesine katkıda bulunur.

² Selçuk Atay, Üstat Ekrem, Ankara,2021, s.39

Servet-i Fünun dönemi ve kurulan hareket ile ilgili Ekrem Bey'in üstlendiği rol ve ortaya koyduğu edebi otorite ele alınmış, dâr-ı bekâya irtihali ile birinci bölüm sona ermiştir.

16 alt başlıktan oluşan ikinci bölümde ise Ekrem Bey'in şairliğine değinilmiştir:

2.1. *Yolunu Arayan Şiirin Ferdî Duyuş Tarzı: Nağme-i Seher* (s.93-96), 2.1.1. *Estetik Bir Tavrı: Tasavvuf ve Fert* (s.96-107), 2.1.2. *Yeni Bir Tür: Denemeden Mensur Şiire* (s.107-113), 2.2. *Tezadın İlk Görüntüsü: Yâdigâr-ı Şebâb* (s.113-121), 2.3. *Mukaddimeleriyle Öne Çıkan Bir Eser: Zemzeme'ler* (s.121-124), 2.3.1. *Sese Dair Bir Çaba Yahut Garp Tesiri* (s.124-130), 2.3.2. *Klasikten Yanstıyan Hayal: Arayışlar* (s.130-137), 2.3.3. *Düşünen ve Acı Çeken Tavrı: His* (s.137-144), 2.4. *İçinden Çıkulamayan Girdap: Tefekkür* (s.144-149), 2.4.1. *Hüznün Kaynağı Olarak Geçmiş* (s.149-153), 2.4.2. *"İğbirar" yahut Nesirdeki Şimdi* (s.153-157), 2.4.3. *Nijad'da Beliren Ümit: Gelecek* (s.157-160), 2.5. *Yeni Devrenin Hazırlayıcısı Olarak Pejmurde* (s.160-166), 2.6. *Kendi Üzerine Kapanan Zihin: Nijad Ekrem* (s.166-170), 2.6.1. *İki Ölüm Arasında: Fotoğraf ve Anı* (s.170-177), 2.6.2. *Nesne Hâline Gelen Özne* (s.177-183).

İkinci bölüm Şair Ekrem üst başlığını taşımaktadır. Bu bölümde yine alt başlıklar halinde Ekrem Bey'in şiirlerinin etrafında şairliği üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur. İlk alt başlık Ekrem Bey'in erken yaşlarda yazdığı şiirlerinden oluşan *Nağme-i Seher* isimli eseri üzerinde durulmuştur. Bu eserde Ekrem Bey klasik Türk şiir geleneğini sürdürmüştür. Ancak daha sonra kaleme aldığı eserlerinde şiirleri biçimsel ve tematik açıdan değişime uğramış kendi yolunu çizmiştir.³

Atay'a göre *Nağme-i Seher*'de ferdi duyuş tarzı önemli bir yer tutar. Bu tarzı eserde görünür kılmak için yazarın zaman anlayışı üzerinde durmak gerekmektedir. *Nağme i Seher*'de öne çıkan bir diğer nokta ise tasavvufi bakıştır. Ekrem Bey tasavvufa geleneksel düşünce sistemiyle değil kişinin benliğine dair bir dişavurum olarak tasavvufu yorumlamaktadır.⁴

Bölüm Ekrem Bey'in mensur şiire verdiği önem ile devam etmiştir. Daha sonra vezin ve kafiye ile ilgili fikir ve uygulamaları üzerinde durulmuş, arayışlar ve his alt başlıklarıyla şiirin farklı sanat dallarıyla ilişkisine ve ferdi duyuş tarzıyla birlikte hissin, ölüm ve yalnızlık kavramlarıyla üzüntü ve acı duymanın bireyde yarattığı duygular ifade edilmiştir.

Üçüncü bölüm "Nasir Ekrem" üst başlığında 12 alt başlıktan oluşmaktadır:

3.1. *"Nefaset" ve "Letafet" Yolunda Bir Arayış: "Hikâye-perdazlık"* (s.187-190), 3.1.1. *Bir Hüznün İki Ölüm: Muhsin Bey yahut Şairliğin Hazin Bir Neticesi* (s.190-192), 3.1.1.1. *Eyleyeni Yalnız Bir Sözcük: Hüznün* (s.192-196), 3.1.1.2. *Şairane Bir Çaba: Hikayenin Şiirle Yeniden İfadesi* (s.196-200), 3.1.2. *Batılılaşma Eleştirisinin Bir Başka Cephesi Olarak Mufarakat* (s.200-203), 3.2.

³ Selçuk Atay, a.g.e., s.96

⁴ Selçuk Atay, a.g.e., s.102

“Eğlence” ve “Hikmet”in Kıskaçındaki Aydın: Bir Romancı Olarak Recaizâde Ekrem (s.203-206), 3.2.1. Sâime yahut Ahmet Mithat Yolunda Bir Kalem Tecrübesi (s.206-214), 3.2.2. Karakteriyle Aşına, Mizacıyla Battılı Bir Roman: Araba Sevdası (s.214), 3.2.2.1. Araba Sevdası’nın Türk Matbuatındaki Görüntüsü (s.214-223), 3.2.2.2. “Noble” Bir Histerik Bihruz Bey’in “Sevda”ları (s.223-233), 3.3. Eğitici ve Eğlenceli Göstermelikler: Ekrem Bey’in Tiyatroları (s.233-249), 3.4. Romantizmin Tesiri Altında: Tercümeleler (s.249-259).

“Nasir Ekrem” başlığını taşıyan üçüncü bölümde Ekrem Bey’in hikâye, roman, tiyatro ve batıdan yaptığı çeviriler incelenmiş yazarın düzyazı yolundaki arayışları ele alınmıştır. Bölümde önemli yere sahip olan eser *Araba Sevdası*’dır. Diğer alt başlıklarda nispeten değinilse de üçüncü bölümde en fazla ilgili alt başlık *Araba Sevdası* romanı üzerine olmuştur.

Araba Sevdası romanı üç müstakil alt başlık ile incelenmiştir. Edebiyatımızın resimli ilk tefrika romanı olarak gözümüze çarpan *Araba Sevdası* yazıldığı dönemden bu güne kadar pek çok çalışmanın konusu olmayı başarmıştır. Ekrem Bey’in konuyu ele alış tarzı, farklı üslubu ve dönemine göre yaptığı farklı yapısal değişiklikler Ekrem Bey’in sanatını müspet bir noktaya taşımıştır.⁵

Araba Sevdası ile ilgili ikinci alt başlık ise romanın yazıldığı andan bugüne dek Türk edebiyatında önemli görüşlere yer verilmesidir. Burada Süleyman Nazif’ten Jale Parla’ya, Nurdan Gürbilek’ten Ali İhsan Kolcu’ya kadar roman ve romanın karakterleri ve analizi ile ilgili yazılar aktarılmıştır.

Araba Sevdası ile ilgili üçüncü alt başlıkta roman psikanalitik bir bakış ile incelenmiştir. Bu kısımda başlığa da ismini veren (noble ve histerik) iki kavram üzerinden romanın başkahramanı Bihruz Bey’in üzerinde durulur. Üçüncü bölümde son olarak Ekrem Bey’in tiyatro eserleri ve çevirileri değerlendirilmiş ardından bölüm sona erdirilmiştir.

Ekrem Bey’in üstat olarak anılmasında önemli yeri olan nazariyat çalışmalarına değinilen bölüm “Üstat Ekrem” 8 alt başlıktan oluşmaktadır:

4.1. Bir İhtiyacın Evrimleştiği Tür: Nazariyat (s.263-265), 4.2. Fikrin Tanzim ve Takdimi: Talim-i Edebiyat (s.265-276), 4.2.1. Eserin Mebdei: Fikir ve His (s.276-281), 4.2.2. Eserin Şahsiyeti: Üslup (s.281-286), 4.2.3. Mananın Tezyini: Mecazlar (s.286-290), 4.2.4. Biçimin Tezyini: Sanayi-i Lafziyye (s.290-292), 4.3. Tamamlayıcı Bir Metin: Takdir-i Elhan (s.292-302), 4.4. Üstat Oluşun Gereği: Takrizat (s.302-308).

Kitaba adını veren bölüm son bölümdür. Bu bölüm Ekrem Bey’in kuram çalışmalarını içermektedir. Bölümün ilk kısmında nazariyat alanında Türk Edebiyatındaki yaşanan süreç açıklanmaktadır. Bölümde önemli kısım *Talim-i Edebiyat* eserine ayrılmıştır. Eser, Atay’a göre Avrupalı tarzda retorik örneklerine

⁵ Selçuk Atay, a.g.e., s.215

kapıyı açan eserlerden ilkidir. Ekrem Bey, Mekteb-i Sultânî’de ve Mülkiye Mektebinde verdiği dersler sırasında edebiyatın nazariyât ve retorik kısmının eksik kaldığı kanaatine varmış ve bu eksikliği gidermek için ilk adımı *Talim-i Edebiyat* ile atmıştır. Bu eseri *Takdir-i Elhan* ve *Takrizat* takip etmiştir. Ekrem Bey’in “üstat” olarak tanınmasında en önemli unsur nazariyat alanında yaptığı çalışmalarıdır. *Zemzeme*’nin ön sözleriyle başlayan bu serüven müstakil bir türde eser ortaya çıkararak Türk edebiyatının kuramsal açıdan temellerini oluşturmuştur.

Sonuç bölümünde ise ilk olarak kendisini içinde bulduğu aile ortamı ve ailesinden aldığı eğitimi daha sonra dönem itibariyle farklı fikirlerin ortaya çıktığı ve hem memurluğu hem de sanatçı kimliği ile en güzide eserleri verdiği ve aldığı eğitim ve görgü sayesinde de memuriyet mesleğini layıkıyla yerine getirdiğinden bahsedilmektedir. Sonrasında Namık Kemal ile tanışması ve onun sanatçı kimliğine yaptığı katkılardan söz edilmiştir. Şiir, nesir, nazariyat ve çevirileri ile ilgili genel bilgiler sunulmuştur.

Dört bölümde incelenen eser dikey veya yatay düzlemde sıralanmış anlatımlar olarak anlaşılması gerekmektedir. Eserde zamansal yani kronolojik bir düzenleme yoktur. Anlatımlar helezonik bir yapı ile ele alınmıştır.⁶

Eser Ekrem Bey’in ilk olarak hayatı ve memuriyeti ile ilgili yazarın yaşamı boyunca kendisini beslediği olaylar ve çevresel olaylara ışık tutmuştur. Ardından Ekrem Bey’in sanat dünyasının içerisine dalarak yaşamı ve tecrübeleriyle birlikte sırasıyla şairliği, nesir yazarlığı ve kendisini üstat yapan kuram çalışmalarına detaylı olarak değinmiştir. Bu önemli çalışmayı edebiyatımıza kazandıran hocamıza teşekkür ederiz.

Kaynakça

ATAY, Selçuk, *Üstat Ekrem*, Hece Yayınları, Ankara 2021.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergah Yayınları, İstanbul 2018.

⁶ Selçuk Atay, a.g.e., s.312-313